

Børre Nylehn (2008): *Organisasjonsfaget i Norge. Analyser av et segmentert fagfelt*. Fagbokforlaget. 433 s.

Boken handler om organisasjonsfagenes fremvekst, utvikling og nåværende situasjon i Norge. I den overordnede problemstillingen (s. 26) inngår det også at den store utbredelsen av organisasjonsfaglige varianter i Norge hverken har resultert i en organisasjonsfaglig disiplin – organisert som særskilte institutter ved universiteter og høyskoler – eller en profesjon. Fremstillingen er basert på fire typer materiale: Faghistoriske studier, omkring hundre intervjuer og samtaler med fagpersoner på feltet (anmelderen er en av dem), foreliggende kilder (som oversikter over hovedoppgaver) og vitenskapelige bidrag fra organisasjonsforskere (s. 28-30).

To hovedtemaer i boken dreier seg om fagområdet fragmentering og segmentering. Fremveksten og utviklingen av organisasjonsfag i Norge karakteriseres som fragmentert, med svake koplinger mellom forskjellig slags virksomhet og miljøer. Ett uttrykk for fragmenteringen er at man startet opp flere ganger, i stor grad uavhengig av hverandre. Utviklingen ordnes i faser: Pionertiden frem til 1950, akademisering fra 1950 til 1970, konsolidering fra 1970 til 1985 og en ”mangfoldig” fase fra 1985 med dominans av (sivil)økonomisk tenkemåte.

Faget kom først som et praksisfelt i mellomkrigstiden og på 1940-tallet, med *scientific management* og *human relations*. Ingeniøren og arbeidspsykologen Rolf Waaler i Bergen var sentral. På 1950-tallet kom sosiologene i Oslo, ved Institutt for samfunnsforskning og sosiologisk institutt ved Universitetet (UiO). Et viktig navn var Sverre Lysgaard. På 1960-tallet kom aksjonsforskningen ved Institutt for Industriell Miljøforskning (IFIM) i Trondheim og ved Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) i Oslo. Einar Thorsrud var en drivende kraft. I samme tiår etablerte også statsviterne seg ved Universitetet i Bergen, under ledelse av Knut Dahl Jakobsen og etter hvert Johan P. Olsen. På 1970-tallet blir organisasjonsteori et stort undervisningsfag i det nye systemet av distriktshøyskoler. I dette tiåret og det neste vokser faget også som forskningsfag ved handelshøyskolene, blant annet representert ved Torger Reve. Nylehn hevder at utviklingen i konsolideringsfasen 1970-1985 gir grunnlag for å snakke om ”parallele løp” (s. 135), lokalisert i forskjellige institusjoner og med hovedvekt på forskjellige former for faglig aktivitet: Praksisfeltet opp tatt av ledelse og ledelsesutvikling (som Kenning-tradisjonen), aksjonsfeltet preget av sositteknisk teori, statsviterfeltet, sosiologfeltet, økonomifeltet ved NHH og BI og (distrikts)høyskolefeltet.

I 10. kapittel drøftes en hypotese (s. 366) om at fagfeltet ikke bare er fragmentert, men også segmentert. Med segment siktes det ikke bare til sentrale temaer, tilnærminger, teorier og verdier i et fagfelt, men også faglig relevante møteplasser og nettverk som omfatter brukere med ressurser (s. 344-351). Nylehn skiller mellom to typer segmenter, de som "framstår som forholdsvis tydelige, og som fanger opp i seg omfattende virksomhet i fagfeltet" og de "som er mindre sentrale og/eller er svakere utviklet" (s. 351). I den første gruppen plasseres praksis, statsviter, høyskole, økonomi og aksjons-segmentet. Som svakt utviklede drøftes sosiologi, psykologi, pedagogikk og forskningsfeltet frivillige organisasjoner.

Nylehn har valgt et bredt perspektiv på "fag" og "faglig" virksomhet og legger ikke bare vekt på organisasjonsfag som forskningsfag, men også som undervisningsfag og praksisfag. Det behøver ikke å være sterke koplinger mellom disse formene for faglig virksomhet. Dette er et vellykket grep for å dokumentere og analysere dette fagfeltet. Undervisning og praksis blir ofte oversett som integrerte elementer i utviklingen av akademiske fag. Jeg savner imidlertid virksomheten forskningsformidling. Formidling av vitenskapelige kunnskaper og innsikter til en interessert allmennhet og til det demokratiske ordskifte, har også spilt en rolle. De forskjellige miljøene har alle bidratt til dette, noe som kunne fortjene en egen behandling, eller i alle fall vært presentert som del av en bred analytisk tilgang til feltet. Fremstillingen ville generelt tjent på at vi hadde fått mer informasjon om kunnskapsinnhold og noen utvalgte personer, som presentasjon av innsikter i et mindre utvalg av bøker, artikler og hovedoppgaver. Eller arbeidet til noen sentrale personer i praksisfeltet.

På et generelt nivå er analysen av den historiske utviklingen og hypotesen om segmentering rimelige. Tesen om at fagfeltet er fragmentert er åpenbart riktig. Begrepet om segment er opplysende og fanger opp et fenomen som i det tverrfaglige feltet vitenskapsstudier ofte omtales som *Mode 2*, kunnskapsproduksjon preget av problemorientering, tverrfaglighet og tett samarbeid med ressurssterke brukere.

Men studien er problematisk når man går mer detaljert til verks. Et sentralt spørsmål å stille til enhver slik studie dreier seg om empirisk holdbarhet. Stemmer beskrivelsen av de enkelte miljøer, deres utvikling og nåværende situasjon? I og med at Nylehn har valgt å dekke et stort antall institusjoner over en periode på et halvt hundreår, blir kildematerialet nærmest overveldende i sitt omfang. Alle som har arbeidet med slikt kildemateriale vet også at det ofte er arbeidskrevende å skaffe og få oversikt over. Forfatteren kommer med et

hjertesukk, han har kanskje fått gjort mindre enn han burde når det gjelder dokumentasjon av faktiske forhold (s. 29). Jeg kan i alle fall bekrefte at beskrivelsen av sosiologmiljøet ved UiO på 1970 og 1980-tallet er feilaktig og mangelfull. I og med at dette er et sentralt fag og fagmiljø, skal jeg velge ut noen få eksempler for å illustrere og underbygge påstanden.

Nylehn hevder at den faglige orienteringen blant sosiologene ved UiO på 1970-tallet ble lagt om "slik at den nesten ikke omfattet organisasjoner som styrte systemer" (s. 136). Det "kom det en markert nedgang på 1970-tallet og en absolutt bunn på 1980-tallet ...". Som viktigste empiri presenteres en oversikt over hovedoppgaver (s. 149). Men Nylehns beskrivelse stemmer ikke med de faktiske forhold. Det foreligger et langt større antall organisasjonsfaglige avhandlinger i den aktuelle perioden, i størrelsesorden to til tre ganger så mange som det Nylehn hevder. Dette passer med at det var først midt på 1970-tallet at det ble etablert et varig miljø i "arbeid- og organisasjon", dengang det største studentmiljøet ved instituttet. Nylehn gir også feilaktige anslag om kvantiteter når det gjelder prosjekter, han hevder at Arbeidsmiljøprosjektet (1978-1983) med sine tolv hovedoppgaver og tilsvarende antall andre rapporter og artikler hadde et "mindre omfang" enn Årdalsprosjektet (1970-1975) med sine fem hovedoppgaver og tre andre rapporter (s. 108). Selv en beskrivelse av den komplekse utviklingen fra Industriseminarer til dagens Prosjektforum (s. 149, 162, 192) ville nok kreve et par månedesverk for å bli tilfredsstillende. Nylehn har brukt langt kortere tid og setter tingene på hodet. Han hevder at Prosjektforum "hanglet litt" i den korte perioden sosiologene "ønsket å ha kontroll". Men faktum er at komiteen som laget Prosjektforum i 1984, ble ledet av en sosiolog. Prosjektforum har senere vært ledet av sosiologer, og i mer enn halve tiden av sin vellykkede eksistens har det ligget hos sosiologene hvor det også nå er plassert. Dokumentasjon av relasjoner mellom miljøer er et sentralt tema for Nylehn. Også her er selve beskrivelsen av sosiologene ved UiO feilaktig og mangelfull. Nylehn har ikke fått med seg at kildematerialet viser at prosjektet Ledelse på norsk (omkring 1980) også omfattet ISO, ikke bare AFI, IFIM, BI og NHH (s. 122). (Sosiologers interesse for ledelse kom lenge før han tenker seg.) Han beklager det dårlige samarbeidet mellom ISO og AFI på flere steder, men har ikke registrert det tette, langvarige forsknings-, undervisnings- og utviklings-samarbeidet fra andre halvpart av 1970-tallet til andre halvpart av 1990-tallet, representert ved Lysgaard, Bjørn Gustavsen og undertegnede. En annen vesentlig mangel i beskrivelsen av ISOs eksterne relasjoner er fraværet av det langvarige samspillet med stats-

viterne (ved William Lafferty), noe som var vesentlig for utvikling av forbedret organisasjonsfaglig demokratiteori og presisering av et realistisk deltakerdemokratisk perspektiv. Om sosiologi har vært et svakt segment ved UiO det siste tiåret, så var det snarere et sterkt segment i de to foregående tiårene.

Jeg har ikke forsøkt å vurdere faktagrunnlaget for andre fagfelt og segmenter. Er det andre miljøer hvor dokumentasjonen er like mangelfull, er studien en koloss på leirfötter. Hvis det ikke er tilfelle, bør denne kritikken glede forfatteren fordi den viser at fagfeltet har stått sterkere og har hatt flere tverr- og koblinger til andre miljøer og brukere enn han har vært klar over.

Det er mye interessant stoff og mange interessante perspektiver og vurderinger i fremstillingen, inklusive fagkritiske. Jeg er for eksempel enig med Nylehn i at fagfeltet organisasjonsteori er preget av korte tidsperspektiver, både når det gjelder organisasjoners historie og fagfeltets egen historie. Jeg pleier å kalle det en form for provinsialisme, historisk provinsialisme. Slik samtidsnær synthet svekker vår virkelighetsforankring og forståelse av organisasjoner. Et annet perspektiv Nylehn med rette fremhever, er nærmest av motsatt karakter: Organisasjonsforskere ser ikke det særegne på grunn av en slags generaliseringsmani, ikke minst i en ureflektert import av amerikanske modeller. Dette er svakheter som man kan gjøre noe med ved å legge større vekt på historiske og sammenlignende studier av organisasjoner. Ett produktivt grep kunne være å styrke kontakten med historikerne, som forøvrig har laget noen av de mest interessante organisasjonsstudiene vi har. Ett eksempel er den nye bedriftshistorien om Norsk Hydro. Ett annet grep ville være å trekke inn historie som eget felt og segment i den type fremstilling som Nylehn har gitt, noe som kunne relativisere og perspektivere samfunnsviternes bidrag og kanskje bidra til gjensidig stimulans mellom kultur- og samfunnsvitere.

I en diskusjon i et statsvitenskapelig forum i september, la Nylehn vekt på at boken ikke var stemt i moll. Han hevdet at "visjonen om et enhetlig fag er blitt borte. Men jeg oppfatter ikke det som et tap". Slik jeg leser boken, opplever jeg den allikevel som mollstemt. Det er med en viss sorg at forfatteren konstaterer at faget ikke er institusjonalisert som en disiplin ved universiteter og høyskoler. Etter mitt skjønn kunne det godt ha skjedd, det er i stor grad forskningspolitiske maktforhold og tilfeldigheter som avgjør slike prosesser. Og kanskje Nylehn opprettholder et svakt håp om at det ennå ikke er for sent, i likhet med det synspunktet han refererer fra James March (s. 320).

Men det ville nok være mer i tråd med Nylehns vekt på fragmentering og segmentering å knytte an til en forfatter (Levine) som det bare indirekte er

vist til i boken. Nylehn legger stor vekt på en studie av Casey – altfor stor, gitt den urimelig brede kost Casey bruker i sitt forsøk på å fremstille en differensiert faghistorie. På s. 279 referer Nylehn Randall Collins' (fra Casey) tese om at sosiologien "has lost all coherence as a discipline". Dette er imidlertid ikke et direkte sitat fra Collins, Casey har sakset det fra Donald Levines bok om *Visions of the Sociological Tradition*. Levine argumenterer her for at fragmentering er et generelt trekk ved samfunns- og kulturfag, ikke noe særegent for sosiologien. For Levine åpner dette for en forståelse av at vi lever i en "etterdisiplinær" situasjon og for den økte betydning av "dialogisk tilnærming" mellom forskjellige "fag", miljøer og tradisjoner. Dette er et perspektiv som kunne passet godt som ramme for Nylehns fremstilling av det norske organisasjonsfaglige feltet.

Anmeldt av Ragnvald Kalleberg, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO.